

Regelmatig stonden wij versteld van de rijke schakeringen aan kleuren en vormen, die samen de haag uitmaakten. Soms kwamen op enkele meters heg wel dertig verschillende plantensoorten voor.

In het haagvormend gedeelte troffen wij o.m. aan: Een- en Tweestijlige meidoorn, Sleedoorn, diverse rozesoorten, Hulst, Wegedoorn, Zuurbes, Gewone vlier, Zomereik, Vogelkers, Hazelaar, Mispel, Es, diverse braamsoorten, Heggerank, Bosrank, Klimop en Hop.

In de kruid- en moslaag werden zeker honderd verschillende soorten meer of minder regelmatig aangetroffen.

Een erg mooi voorbeeld van een rijk geschakeerde haag vonden wij bij Cottessen. (zie figuur 1). Helaas is juist deze haag enige jaren geleden totaal afgebrand.

Voor het ontstaan van een haag doen zich twee mogelijkheden voor. Plaatselijk kan het oorspronkelijke bos op een smalle strook (bv. een steil talud) bewaard zijn gebleven bij wijze van terrein-afscheiding. Als die strook tamelijk breed is, b.v. 5 m, is er in feite sprake van een overgang naar bosmantel of bos (b.v. bij Wijlré zijn mooie voorbeelden hiervan te vinden).

In de meeste gevallen is echter het ontstaan van een haag te danken aan het aanplanten van een struiksoort, b.v. Eenstijlige meidoorn. Naarmate de heg ouder wordt, vestigen zich spontaan allerlei struiken en boomsoorten in de heg ten koste van de aangeplante soort. Ook maken de oorspronkelijke kruiden (b.v. graslandplanten) plaats voor een steeds gevarieerder gezelschap.

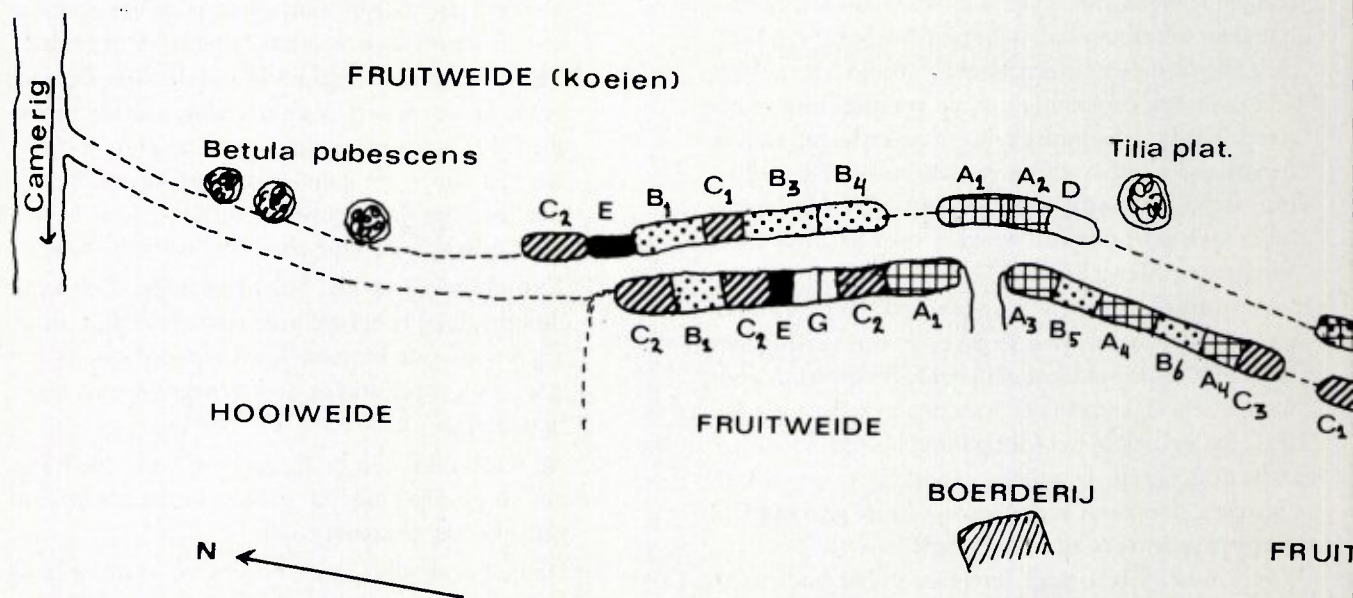

Fig. 1:

Hagen langs weggetje bij Cottessen, top. krt 62D, hor. 3,2, vert. 4,2 - 4,5. Schaal 1:300.

HAGEN IN HET MERGELLAND

door

PETER WILLEMS

Eyksenweg 37

6243 AD Geulle

Naar aanleiding van het verslag van de maandelijksse bijeenkomst van het N.H.G. te Maastricht op 3 april j.l. wil ik een bijdrage leveren aan de discussie over de ruilverkaveling in het Mergelland.

Het in het verslag vermelde "verdwenen" onderzoek naar de hagen in het Mergelland werd destijds uitgevoerd door H. van Gils en ondergetekende.

In het kader van onze doctoraalstudie aan de Nijmeegse Universiteit verrichtten wij onder leiding van Prof. dr. V. Westhoff in 1970 een onderzoek naar het voorkomen en de floristische samenstelling van zomen en mantels (bosranden) in Zuid Limburg. Op dringende wens van wijlen dr. W. Diemont, hoofd-ingénieur-direkteur van het Staatsbosbeheer in Limburg, werd hier nog een tweede studie aan gekoppeld over het voorkomen en de verspreiding in het Mergelland van botanisch interessante hagen en hun floristische samenstelling en structuur. De bedoeling was, zo werd ons gezegd, dat dit haag-onderzoek gebruikt zou worden voor het ruilverkavelingsplan Mergelland.

Beide studies hebben wij uitgevoerd. Het zoom- en mantelonderzoek is weergegeven in een verslag, dat in dec. 1971 als publikatie bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer verscheen. Aan een verslag over het haag-onderzoek in het Mergelland bestond, tot onze verbazing, geen behoefte. Aangezien het S.B.B. sindsdien nooit om rapportering heeft gevraagd, is hierover geen verslag verschenen.

Waarom het S.B.B. geen interesse in het onderzoek heeft gehad, is ons nog steeds niet duidelijk. In het licht van de naderende ruilverkaveling lijkt het mij echter zinvol om de belangrijkste bevindingen van ons onderzoek hier alsnog te vermelden.

In de zomer van 1970 werden, na een eerste inventarisatie, ongeveer 100 plantensociologische opnamen van hagen, verspreid over het gehele Mergelland, gemaakt. Botanisch gevarieerde, en structureel goed ontwikkelde hagen werden vooral in de volgende gebieden aangetroffen: Epen en Slenaken; Mheer, Banholt en Libeek; Reymerstok en Hoogcruts; Noorbeek; Heugem, Oost en Maarland. Ook buiten deze gebieden werden sporadisch interessante hagen aangetroffen.

Het bleek, dat een aantal factoren van invloed was op de samenstelling en structuur van een haag:

1. de door de boeren aangeplante soort (meestal Eenstijlige meidoorn, soms Haagbeuk of Hulst).
2. Het al dan niet regelmatig snoeien van de haag (snoeien bevordert de dominantie van de aangeplante soort, niet-snoeien geeft andere soorten, bv. Sleedoorn, de kans) en het wel of niet beweiden van het aangrenzende terrein (door beweiding ontstaat de typische "paddestoel"-haag).
3. De nabijheid van een bos of bossage. Met name de kruidlaag is het gevarieerdst als vanuit naburig bos soorten kunnen "ontsnappen" (soms is er geen bos meer, maar wel vroeger in de buurt geweest.)
4. De ouderdom van de haag. Hoe ouder de haag, des te gevarieerder is zowel het haagvormend gedeelte als de ondergroei.
5. De hellingshoek van de bodem waarop de haag groeit (dit is met name van invloed op de kruidlaag).
6. De grondsoort.
7. De hoogte boven N.A.P.

VERKLARING VAN DE TEKENS

A Hulst haagvormend.

- A1 met Zomereik, Haagbeuk, Sleedoorn, Een- en Tweestijlige meidoorn en Braam.
 A2 met Braam.
 A3 met Es en Braam.
 A4 met Braam, Gewone vlier en Rode kornoelje.
 A5 met Haagbeuk, Gewone vlier, Heggerank, Braam en Eenstijlige meidoorn.
 A6 met Haagbeuk, Gewone vlier, Braam, Hazelaar en Eenstijlige meidoorn.
 A7 met Hazelaar, Braam en Zomereik.
 A8 met Hazelaar, Braam, Eenstijlige meidoorn, Gewone vlier en Hop.
 A9 met Eenstijlige meidoorn, Braam, Klimop en Hop.

B Eenstijlige meidoorn haagvormend.

- B1 met Hondсроos en Braam.
 B2 met Mispel, Braam en Hazelnoot.
 B3 met Tweestijlige meidoorn, Braam, Bosrank en Hulst.
 B4 met Braam, Klimop en Haagbeuk.
 B5 met Gewone vlier en Braam.
 B6 met Rode kornoelje, Hazelaar en Braam.
 B7 met Braam en Zomereik.

C Haagbeuk haagvormend

- C1 met Eenstijlige meidoorn en Braam.
 C2 met Braam
 C3 met Gewone vlier en Klimop.
 C4 met Braam en Hulst.
 C5 met Braam, Eenstijlige meidoorn en Heggerank

D Tweestijlige meidoorn haagvormend

- D met Heggerank, Haagbeuk en Eenstijlige meidoorn.

E Braam haagvormend

- E met Hulst.

F Hulst en Eenstijlige meidoorn haagvormend.

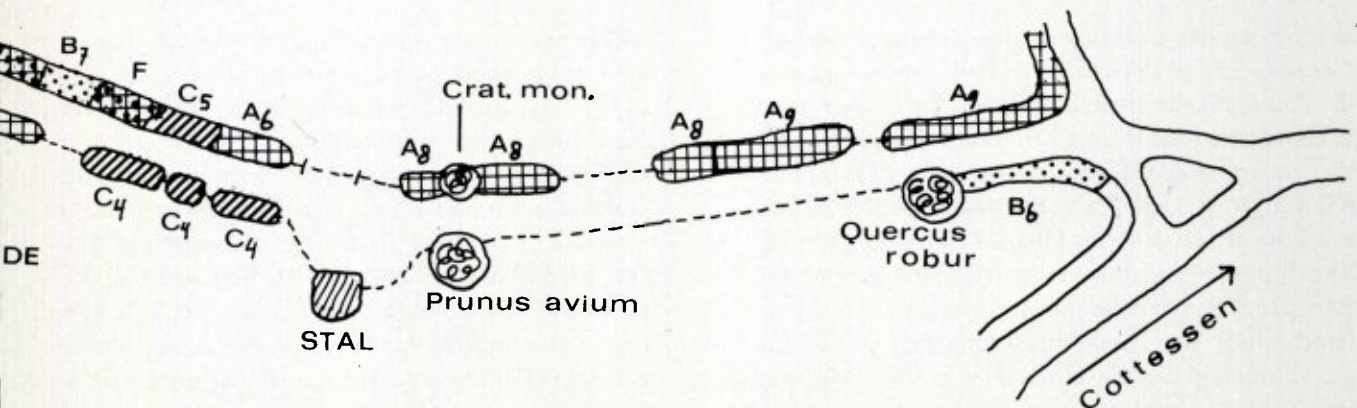
- F met Es, Hondсроos, Haagbeuk en Braam.

G Tweestijlige meidoorn en Hazelaar haagvormend.

- G met Eenstijlige meidoorn, Haagbeuk, Braam en Gewone vlier.

----- = prikkeldraad, vaak met jonge struikjes (Braam, Hulst, enz.).

FRUITWEIDE

Tot besluit van dit artikel volgen enkele opmerkingen over het beheer van hagen. Zoals wel vaker, is ook in dit geval continuïteit zeer belangrijk. Een regelmatig geschoren haag moet men blijven snoeien, om samenstelling en structuur te handhaven. Een van boven breed uitgegroeide haag houdt men alleen in stand door regelmatig koeien onder de haag te laten grazen. Er zijn vele vormen van hagen, die alle de moeite van het bewaren waard zijn, en die ieder een andere beheersvorm vereisen.

Een rijke haag ontstaat niet in vijf jaar tijd. Er is een mensengeneratie of meer voor nodig om de rijkdom van een mooie haag te benaderen. In de loop van decennia staat de dominerende en aangeplante struiksoort steeds meer terrein af aan allerlei andere soorten, en even traag ontwikkelt zich de kruidlaag. Dit proces laat zich niet versnellen door "links en rechts" wat andere soorten tussen de Meidoorn te planten. Het is helemaal ondenkbaar, dat de karak-

teristieke kruid- en moslaag door mensenhand worden aangelegd, om maar niet te spreken van de bodemstructuur.

Het is zaak, dat zo snel mogelijk een lijst van te sparen hagen in het Mergelland wordt aangelegd, zodat de landschappelijk en wetenschappelijk meest waardevolle elementen bewaard kunnen worden. En ditzelfde geldt waarschijnlijk ook voor de andere "kleinschalige natuurmonumenten" in het mergelland.

Summary

A description is given of one of the hedges typical of the landscape of Southern Limburg. Many are threatened by plans for restructuring of farmlands. The author emphasises that these hedges are of a composite and integrated nature, developed over decades, and cannot be replaced by re-planting some of the major species.

KENMERKEND GEDRAG BIJ DE KONINGINNEPAGE (*PAPILIO MACHAON* L.) EN ANDERE PAPILIONIDAE (LEP.).

door

J.J.M. MOONEN

Gulden Putstraat 14

Ulestraten

In een maandvergadering van het Natuur Historisch Genootschap in 1976 vroeg de heer van Noorden of de Koninginnepage een voorliefde heeft voor hoge plaatsen, naar aanleiding van waarnemingen van dit dier boven op de Observant (Nat. Hist. Maandblad 65e jrg.; 9. p. 153). De heer CUPEDO wijdde hierna een kort artikeltje (Nat. Hist. Maandblad 65e jrg.; 11-12. p. 179) aan deze vraag. Hij stelde terecht, dat het opzoeken van hoge punten in het landschap verband houdt met de voortplanting, dus met de instandhouding van de soort. Het is duidelijk, dat dieren die verspreid leven een kleinere kans hebben

elkaar te ontmoeten dan dieren die binnen hun gebied de voorkeur geven aan hoge plaatsen.

In Noord Amerika, waar meer *Papilio*-soorten leven die voor een deel zeer nauw verwant zijn aan onze *Papilio machaon* - kan men dit opzoeken van hoge plaatsen beter waarnemen dan hier in Nederland. In Amerika noemt men dit gedrag "hill-topping" (TYLER, 1975; EMMEL, 1976). Hill-topping komt bij verscheidene vlindersoorten voor, maar het lijkt kenmerkend voor veel Papilionidae. Het is beschreven van echte *Papilio*-soorten, waaronder onze Koninginnepage, maar ook van soorten uit andere genera: